

2) естетична інформація являє собою багатозначний феномен, ця багатозначність конститує її інформаційні можливості;

3) естетична інформація це семіотичний конструкт, нерозривно пов'язаний зі знаково-комунікативною системою реалізації

Останнє положення про семіотичну суть естетичної інформації несе за собою важливі висновки. Це не цілком об'єктна, не цілком суб'єктна інформація, тобто ця інформація у конкретизації визначена соціумом та культурою. А це означає, що естетична інформація знакових систем є соціокультурним об'єктом, а не природним або трансцендентним феноменом, вона створюється людиною і використовується людиною для специфічної репрезентації світу через багатозначні (багатообразні) знакові семіотичні структури. І у зв'язку з цим треба відмітити, що інформаційна насиченість естетичних образів у перспективі тотального поширення електронно-інформаційних технологій виявляється двоякою: з одного боку, за її допомогою відбувається впровадження інформаційного світогляду у суспільну свідомість, що на сучасному етапі інформаційного суспільства є, певним чином, історично необхідним; але, з іншого боку, інформаційні технології суттєво змінюють спосіб сприйняття інформації, у тому числі й естетичної, визначаючи швидкість, дискретність та однозначність як основні характеристики інформаційного обміну, що призводить до незрозуміння та неможливості дешифрувати коди класичних носіїв естетичної інформації.

Бібліографічні посилання:

1. **Поліщук О.** Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс / О Поліщук. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2007. – 208 с.
2. **Моль А.** Теория информации и эстетическое восприятие / А. Моль; пер. с фр. Б.А. Власюка, Ю.Ф. Кичатова, А.И. Теймана. – М. : «Мир», 1966. – 352 с.
3. **Моль А.** Социодинамика культуры / А. Моль; пер. с фр. под ред. В.В. Бирюкова, Р.Х. Зарипова, С.Н. Плотникова. – М. : КомКнига, 2005. – 416 с.
4. **Бензе М.** Введение в информационную эстетику / М. Бензе; пер. Л.А. Меламида // Семиотика и искусствоведение. – М. : Издательство «Мир», 1972 – С. 198-215.
5. **Эко У.** Открытое произведение. Форма и неопределённость в современной поэтике / У. Эко; пер. с итал. А. Шурбелева. – СПб. : Академический проект, 2004. – 384 с.
6. **Эко У.** Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко; пер. с итал. В. Резник, А. Погоняйло. – СПб. : symposium, 2004. – 544 с.
7. **Филиппьев Ю.А.** Сигналы эстетической информации / Ю.А. Филиппьев. – М. : Наука, 1971. – 112 с.
8. **Крюковский Н.И.** Кибернетика и законы красоты (философский очерк) / Н.И. Крюковский. – Мн. : Изд-во БГУ, 1977. – 256 с.

УДК: 164.031

А. П. Політюк

«НОВА РИТОРИКА» ТА НЕФОРМАЛЬНА ЛОГІКА

У статті «Нова Риторика» та неформальна логіка аналізується проект «Нової Риторики», що був запропонований Хаїмом Перельманом та Люсі Ольбрехтс-Титекою ще у 1958 р., однак який і досі активно досліджується і розвивається, крізь призму співвідношення підходів до проблематики аргументації у сучасній неформальній логіці та риторичі.

Ключові слова: неформальна логіка, аргументація, риторика, аудиторія, критерії оцінки аргументації.

В статье «Новая Риторика» и неформальная логика анализируется проект «Новой Риторики», который был предложен Хаимом Перельманом и Люси Ольбрехтс-Титекой еще в 1958 г., однако не потерявший актуальности и на сегодняшний день, сквозь призму соотношения подходов к проблематике аргументации, существующих в современной неформальной логике и риторике.

Ключевые слова: неформальная логика, аргументация, риторика, аудитория, критерии оценки аргументации.

The article “New Rhetoric” and Informal Logic aims at analyzing the project of “New Rhetoric,” introduced by Chaim Perelman and Lucie Olbrechts-Titeka in 1958 but relevant and

Key words: informal logic, argumentation, rhetoric, audience, evaluation criteria for argumentation.

Дослідження у сфері теорії аргументації сьогодні набувають особливої актуальності у зв'язку з розширенням логічної проблематики та пошуками практичного застосування всього того масиву теоретичних знань, які розроблялися логіками в межах класичної та некласичної логіки.

Серед дослідників цієї проблематики чимало провідних вітчизняних вчених, таких як Хоменко І.В., Зайцев Д.В., Гриненко Г.В., а також незліченна кількість представників канадської школи критичного мислення, північноамериканської школи неформальної логіки та амстердамської школи прагма-діалектики.

У одній з найвідоміших робіт, що сформувавши риторику Римської імперії в тому вигляді, в якому ми знаємо її зараз, Цицерон писав: «Сутність науки вправного ведення суперечки полягає у двох аспектах: по-перше, пошук аргументів, по-друге, судження, і, як мені видається, Аристотель заклав підґрунтя обом напрямкам» [1, с.57-58].

Цицерон говорив про два напрямки, що є принципово важливими для систематичного вивчення аргументації, один з яких стосується винайдення та підбору аргументів, а інший – оцінки їх обґрунтованості. Актуальною ця думка є і сьогодні, особливо коли мова йде про обґрунтування сучасної теорії аргументації, як окремого напрямку логічного знання. Наприкінці 50 рр. ХХ ст. поява перших наукових робіт, що заклали фундамент для подальшого розвитку неформальної логіки як окремої дисципліни, ознаменували потребу переосмислити класичні логічні підходи до явища міркування, що супроводжує діяльність кожної людини протягом всього життя.

Ще у 1958 р. британський філософ Стівен Тулмін (Stephen Toulmin), опублікував роботу «Застосування аргументації» (The Uses of Argument) де окреслив ключові аспекти критики класичної формальної логіки крізь призму пошуку нової «працюючої логіки», яка б дозволила повернути логіку у царину людського мислення, як це було задумано родоначальником логіки Аристотелем. Паралельно із Ст. Тулміном проблематикою повернення до аргументативної сутності людських міркувань займалися бельгійські дослідники Хаїм Перельман (Chaim Perelman) та Люсі Ольбрехтс-Титека (Lucie Olbrechts-Tyteca), які у тому ж 1958 р. подарували світу фундаментальну працю «Нова Риторика» (The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation), яка на сьогодні вже стала класикою логічної думки ХХ ст. Створюючи «Нову Риторику», дослідники не просто намагалися привернути увагу до доробку Аристотеля, зробленому ще у 384 – 322 рр. до н. е., але і продемонструвати актуальність і значення риторичного аспекту аргументації для розвитку сучасної науки та формування світогляду суспільства.

Понад 55 років минуло із моменту публікації цих двох основоположних для неформальної логіки робіт, однак сучасні дослідники постійно повертаються до проблематики, яку підняли Ст. Тулмін та Х. Перельман. Про це свідчить ряд статей та наукових праць західних та вітчизняних дослідників, згадки про які постійно з'являються на сторінках таких впливових журналів, як «Неформальна логіка» (Informal Logic), «Аргументація» (Argumentation), та ін.

З кінця 50 рр. 20 ст. неформальна логіка пройшла чималий шлях розвитку, встигнувши сформуванню власне поле проблем та завдання, а також напрацювати чимало теоретичних та практичних ідей для виконання поставлених завдань. При цьому, дисципліна все ще лишається досить молодою, а тому активно розвивається. До найвідоміших дослідників, що оформили неформальну логіку у дисципліну, якою ми звикли її бачити, можна віднести Ральф Джонсон (Ralph Johnson), Ентоні Блер (Anthony Blair), Труді Гов'є (Trudy Govier), Даглас Уолтон (Douglas Walton), Джеймс Фріман (James Freeman), Моріс Фінокіаро (Maurice Finocchiaro), Лео Гроак (Leo Groak), Крістофер Тіндейл (Christopher Tindale), та ін.

Наразі, провідні дослідники сфери неформальної логіки визначають її в термінах науки про норми аргументації, а саме: «Неформальна логіка визначає ту галузь логіки, завданням якої є робота над неформальними стандартами, критеріями та процедурами для аналізу, інтерпретації, оцінки, критики та побудови аргументації в повсякденному дискурсі» [4, с.94]. Інші дослідники, як наприклад, Джеймс Фріман, визначають сферу інтересів неформальної логіки, як проблематику оцінки аргументації, зокрема, наскільки виправданим є використання певних засновків, і, відповідно, наскільки виправданим є висновок, що слідує із таких засновків [6, с.22].

Найвдалішим, однак, вбачається визначення Моріса Фінокіаро, який запропонував підхід до неформальної логіки спочатку як до «теорії обґрунтування» [7, с.22], а згодом, як до «теорії аргументації» [7, с.93]. Фінокіаро одним з перших почав говорити про аргументативний поворот в логіці, визначаючи теорію аргументації, як «спробу сформулювати, перевірити, прояснити та

систематизувати поняття і принципи інтерпретації, оцінки, і практичного значення міркування як такого» [7, с.22].

Увагу привертає прагнення більшості дослідників у сфері неформальної логіки зосередитися саме на розробці стандартів оцінки аргументації та пошуках потрібних критеріїв, у той час як стадія побудови аргументації, принципів за якими потрібно створювати аргументи практично лишаються поза увагою. Як виняток, однак варто назвати роботи таких дослідників, як Роберт Пінто (Robert Pinto) [12, с.119], Труді Гов'є [3, с.185] та Крістофера Тіндейла [13, с.85].

Повертаючись до витоків неформальної логіки, а саме до «Нової риторики» Перельмана та Ольбрехтс-Титеки, їх проект повернення до риторичних принципів мав на меті розвести логічну демонстрацію з само-очевидністю її істин та переконливістю, що позбавляє від потреби використовувати будь-яку аргументацію, та аргументацію, як сферу, яка позбавлена явної визначеності та має справу з правдоподібними та ймовірними фактами. Звісно, проблематика «Нової Риторики» не повністю співпадає із завданнями, які ставить перед собою сучасна неформальна логіка, однак чимало ідей та принципів, що застосовуються в теорії аргументації сьогодні можна знайти саме в «Новій риториці».

У більш сучасних роботах Перельман часто писав про доцільність звести разом теорію аргументації та риторику замість того, щоб називати це все неформальною логікою. Причинами цьому були, по-перше, увага до ролі аудиторії (що рідко простежувалося у роботах з неформальної логіки), а по-друге, переконання самого Перельмана в негативному ставленні дослідників неформальної логіки до риторики як такої. Дослідник писав: «Саме через важливість концепції аудиторії для аргументації, я намагаюся поєднати теорію аргументації з риторикою, радше ніж підвести теорію аргументації під неформальну логіку, як це роблять логіки, які сьогодні цікавляться аргументацією, але для яких термін «риторика» є досі наповненим негативним змістом».

Чи то прагнення повернути риториці статус, який вона мала за часів античності та позбавити її того негативного «присмаку», який утворився через сприйняття риторики як суто техніки переконання, чи то бажання покритикувати відсутність уваги до ролі аудиторії для будь-якого аргументативного процесу керували Перельманом, коли він писав ці рядки, фактом залишається те, що по своїй суті ідеї Перельмана багато в чому перекликаються з ідеями, які відстоюють прихильники неформальної логіки. Обидва підходи можуть багато чого перейняти один від одного. Цінності, що їх можуть запропонувати роботи Перельмана, ховаються саме у тих проблемних сферах взаємостосунків, які зазначав сам дослідник: позитивна роль риторики для побудови аргументації та центральне місце аудиторії разом із поняттям історичної сутності раціональності. Про ці три аспекти проекту «Нової Риторики» і йтиме мова далі.

Через 24 роки після виходу «Нової Риторики», Ірвін Копі (Irving Copi) все ще писав, що риторика є «повністю непридатною вирішувати питання факту» та сприяє виключно введенню аудиторії в оману: «У політичних кампаніях сьогодні майже кожен риторичне трюк використовується, аби видати погане за хороше» [2, с.88; 92]. Ще критики в бік риторики підкинув Джон Нолтс (John Nolts), який у на той момент популярному підручнику з неформальної логіки, писав, що риторика «пов'язана лише із впливом на переконання людей без будь-якого стосунку до істини» [8, с.278]. Ще один всесвітньо відомий підручник «Логічний самозахист» (Logical Self-Defense), виданий у 1977 р. канадськими фахівцями у сфері критичного мислення Блером та Джонсоном, у розділі «Усунення Риторики» (Eliminating Rhetoric) пропонували в якості поради «відокремлювати аргументацію від риторики та остерігатися переконливості деяких оцінок, які вбудовані в мову» [5, с.107]

Все це поступово формувало негативне ставлення до риторики з боку молодих дослідників неформальної логіки до кінця 80 рр. ХХ ст. Однак, на початку 90 рр., спостерігається принципова зміна у ставленні до риторики навіть в роботах таких критиків усього риторичного, як Джонсон та Блер, які у 1993 р., опублікувавши третє видання «Логічного самозахисту», вже писали: «На наш погляд, риторика як дисципліна, може запропонувати важливий аспект розуміння аргументації, який логікам необхідно прийняти... З нашого досвіду, логіки, як правило, недооцінюють важливість таких аспектів як аудиторія та контекст для розуміння та оцінки аргументації» [4, с.142-143].

Чимало дослідників стверджували, що увага, яка в «Новій Риторичі» приділяється ролі аудиторії, веде до радикального релятивізму (extreme relativism), який дозволяє, якщо не наголошує на використанні технік переконання, до яких, як відомо, логіки ставляться досить зневажливо. Однак, уважне прочитання роботи Перельмана та Ольбрехтс-Титеки дозволяє відхилити цю критику і, навіть, перевести її на користь проекту «Нової Риторичі».

Весь професійний шлях Перельмана був пов'язаний та характеризувався незмінним інтересом до концепту справедливості, яким була насичена і праця з теорії аргументації. Теорія риторичної

аргументації, яку розвивав дослідник, за основу має звернення до аудиторії, яка повинна стати інструментом розвитку більш справедливого суспільства. Риторика Перельман у цьому ключі визначає як сферу обґрунтованого вибору, обґрунтовуючи це раціональною суттю людської діяльності, що базується на існуванні раціональної спільноти (*community of minds*). Кожна спільнота, на думку Перельмана, перебуває у єдиному дискурсі, який пов'язаний із спільною мовою та інтересами. «Залучення до процесу аргументації із аудиторію означає визнання цієї аудиторії та її спільної раціональності гідними для переконання, а також передбачає принципову важливість отримання згоди з позицією, що аргументується» [10, с.16]. Встановлення комунікації із аудиторією (в риторичному сенсі) передбачає розуміння позиції аудиторії та оцінювання тези з урахуванням точки зору аудиторії. Суть риторичної аргументації в такому випадку перестає концентруватися лише на переконанні, оскільки передбачає створення єдиної раціональної спільноти між аудиторією та оратором.

Ще одним прикладом спростування негативного ставлення до риторичної аргументації, автори «Нової риторики» наводять ідею самопереконання. «Людей, як правило, краще переконати аргументами, до яких вони приходять самі, ніж тими, які спали на думку іншим» [11, с.453]. Усвідомлюючи точку зору самотійно, людині легше поєднати її з іншими ідеями та переконаннями. Ідея подібного само переконання свідчать про віддалення від використання технік для переконання аудиторії, та наближення до риторики як способу взаєморозуміння методами аргументації.

Таким чином, модель риторичної аргументації Перельмана та Ольбрехтс-Титеки у своїй основі полягає в усвідомленні цінності аудиторії та представляє опонента і пропонента сторонами, що співпрацюють між собою в умовах взаємної поваги до позиції та раціональності кожного.

Увага до значення аудиторії для побудови аргументації є однією з ключових відмінностей між підходами авторів «Нової риторики» та прихильників неформальної логіки. Аргументація у розумінні Перельмана та Ольбрехтс-Титеки, включає спробу віднайти прихильність аудиторії до певних ідей, розуміючи аудиторією як сторону, на яку аргументація спрямовується. [11, с.7]. Ціль аргументації в такому випадку, полягає у побудові аргументації таким чином аби раціонально переконати аудиторію (а не нав'язати) правильність позиції, що аргументується. Дослідники у сфері неформальної логіки більшою мірою увагу акцентують на визначенні, наскільки наявна аргументація є переконливою (Джонсон та Блер, Фріман, Фінокіро, та ін.)

Разом з тим, кожен з цих підходів досліджує такі моделі аргументації, що охоплюють обидва аспекти – конструювання чи винайдення аргументації та критерії оцінки такої аргументації. Враховуючи обсяги праць, що були написані як в сфері неформальної логіки, так і риторичної аргументації, можна сміливо стверджувати, що прихильникам «Нової риторики» є що перейняти у неформальних логіків у стосунку до критеріїв оцінки переконливості аргументації, а от неформальним логікам варто взяти на озброєння підходи до побудови аргументації, добре опрацьовані у сфері риторичної аргументації.

Значення аудиторії для побудови аргументації є однією з найдетальніше досліджених концепцій риторичної аргументації. Невірно було б говорити, що неформальні логіки не зверталися до цієї проблематики, оскільки одна з найяскравіших дослідниць цього напрямку – Труді Гов'є – приділила чимало уваги ролі аудиторії у своїй роботі «Філософія аргументації» (*The Philosophy of Argument*), що була видана у 1999 р.

Робота Гов'є постає як справжній виклик підходу Перельмана, оскільки дослідниця вводить поняття «не взаємодіючої аудиторії», переконання та прагнення якої не можуть бути відомими, приводячи в якості прикладу аргументацію, яка існує завдяки засобам масової інформації. По мірі її дослідження, увага неформальних все більше привертається до значення аудиторії, наприклад, у стосунку до прийнятності засновків, що використовуються в аргументації, конкретними індивідами. [3, с.185]. Гов'є розширює поняття аудиторії, підводячи під це поняття ситуації, коли аудиторією може бути одна особа-адресат аргументації, або навіть і сам сперечальник, якщо метою є самопереконання. Аналізуючи аргументацію у засобах масової інформації Гов'є запропонувала поняття «не взаємодіючої аудиторії», як антитезу аудиторії, про яку говорили автори «Нової риторики». Основою розуміння аудиторії Перельманов було віднайдження зв'язку між оратором та аудиторією чи то на рівні переконань, чи то на рівні спільних цілей. «Не взаємодіюча аудиторія» з'являється, коли людина, яка будує аргументацію для використання у ЗМІ, не має достатньо інформації про аудиторію та жодним чином із нею не взаємодіє, оскільки спілкування відбувається опосередковано. Гов'є переконана, що у такій ситуації не може допомогти навіть «універсальна аудиторія» Перельмана, оскільки для «не взаємодіючої аудиторії» навіть загальноприйняті схеми раціональності є невідомими. У відношенні до таких аудиторій авторка повертається до загальноприйнятих серед неформальних логіків критеріїв оцінки, як чи є засновки загальновідомим знанням, чи знанням *a priori*, чи

надійними свідченнями, чи походять від авторитетного джерела і т.д.

У відношенні до таких аудиторій авторка повертається до загальноприйнятих серед неформальних логіків критеріїв оцінки, як чи є засновки загальновідомим знанням, чи знанням *a priori*, чи надійними свідченнями, чи походять від авторитетного джерела і т.д.

Загалом, концепція «не взаємодіючих аудиторій» є цікавим зауваженням, щоправда, при детальному критичному аналізі виявляється не настільки обґрунтованою, як це здавалося Гов'є. Під сумнів можна підвести як твердження про недостатню кількість інформації про аудиторії, які виявляються адресатами аргументації через ЗМІ, так і альтернативи, які пропонує авторка, адже поняття загальновідомого знання чи надійних свідчень ніяк не вирішують проблему відсутності взаємодії та відвертають від ідеї пошуку спільних засад для переконання, на якому наполягав Перельман. Ми, справді, не можемо знати нічого про спільне знання яке має аудиторія, однак ми можемо зробити певні припущення виходячи із контексту. Гов'є жодним чином не звертається до ідеї дискурсивності контексту аргументації, про який пишуть автори «Нової риторики». Коли сперечальник оцінює прийнятність засновків для аргументації для «не взаємодіючих аудиторій» – проблематичну, за Гов'є, сферу – акцентування уваги на контексті аргументації дозволяє бодай частково подолати цю проблему.

З іншого боку, роботу Гов'є не варто недооцінювати, оскільки їй вдалося привернути увагу неформальних логіків до проблеми аудиторії як на стадії побудови аргументації, так і на стадії її оцінки.

Не зважаючи на різні сфери інтересу, способи досягнення прихильності аудиторії, які досліджують автори «Нової риторики» зачіпають стратегії аргументації, які мають чимало спільного із підходами, популярними серед неформальних логіків.

Відправною точкою аргументації для Перельмана є розуміння засновків як певних типів згоди. Мова йтиме про деякі факти, відносно істинності яких вже було досягнуто згоди і які не потребують подальшого доведення [11, с.67]. Таку відправну для кожної аргументації точку «Нова риторика» визначає як «локуси» (*loci*) або топоси. Під самим поняттям топосу Перельман розуміє, як і Аристотель, найзагальніші посилки для побудови аргументації, за допомогою яких можливо її класифікувати. Метафорично Перельман називає топоси «скарбницею аргументів», до якої завжди можна звернутися задля пошуку потрібного у певній ситуації аргументу. Цікавим також є визначення топосів як інерції (*inertia*) в аргументації, за якою відбувається використання загальноприйнятих аргументів без потреби їх обґрунтування.

У неформальній логіці подібний принцип також застосовується, однак називається він принципом загальновідомого знання, який походить ще від «Трактата про людську природу» Девіда Г'юма. Про це і писала Гов'є, коли пропонувала альтернативні критерії оцінки аргументативної взаємодії із «не взаємодіючими аудиторії». Навіть коли сперечальник звертається з аргументами до аудиторії через ЗМІ, він враховує той широкий спектр поглядів і знань, які складають основу для інерції сприйняття в будь-який конкретний момент часу. У такому випадку нерозуміння аудиторією аргументації вказує не на проблеми в аргументах, а на діалогічний характер взаємодії між аудиторією та ритором, як на цьому наголошує риторика.

Серед великої кількості аргументативних стратегій, про які пишуть Перельман і Ольбрехтс-Титека, і які перекликаються із стратегіями неформальних логіків, вибір стратегії для кожного конкретного прикладу аргументації буде залежати від аудиторії, яка виступатиме адресатом цієї аргументації. Саме цей аспект вбачається принципово важливим для теорії аргументації і якому, на жаль, неформальні логіки не надавали достатньо вагомого значення.

Окремої уваги заслуговує і аспект оцінки аргументації, який, як вже зазначалося, з часів Цицерона вважається невід'ємною складовою будь-якого систематичного вивчення аргументації. В той час як найбільше уваги автори «Нової риторики» приділяли саме побудові аргументів, модель аргументації не може представлятися повною без усвідомлення того, як аргументацію можна оцінювати.

Перельман та Ольбрехтс-Титеки писали, що аргументація спрямована на порозуміння із аудиторією, а отже очевидним критерієм оцінки є саме ступінь досягнення такого порозуміння.

Прихильники прагма-діалектичного підходу у відповідь на таку позицію авторів «Нової риторики» стверджували, що такий критерій є прикладом риторичної концепції раціональності, в якій обґрунтованість аргументації прирівнюється до того, наскільки аргументація підходить для тих, хто є її адресатом. Відповідно, критерієм оцінки аргументації стає той факт, що обґрунтованість завжди залежить від аудиторії. Саме це і називали релятивізмом в риторичній аргументації. Крім того, припущення, що «Нова риторика» зводить критерій обґрунтованості до ефективності частково обумовлене тим, що Перельман та Ольбрехтс-Титека досить не чітко розмежовують поняття переконання (*convincing*) та схилення до думки (*persuading*).

Як бачимо, співвідношення ідей напрямку риторичної аргументації, запропонованих авторами

«Нової риторики», із ідеями неформальних логіків можуть не просто відкрити нові горизонти для досліджень, але і доповнити підходами корисними для обох підходів ідеями. Зокрема, насичення концепції побудови аргументації із врахуванням ролі аудиторії, яку пропонує «Нова Риторика», детально розробленими критеріями оцінки обґрунтованості аргументації, які можуть запропонувати підходи неформальних логіків, дозволить вивести теорію аргументації на якісно новий рівень.

Бібліографічні посилання:

1. **Цицерон.** Топпика / Цицерон // Эстетика: Трактаты. Речи. Письма М.: Искусство, 1994, – 540 с.
2. **Copi I.** Informal Logic / Irving Copi, Keith Burgess-Jackson // Pearson Publishing: 1995, 314 p.
3. **Govier T.** A Practical Study of Argument / Trudy Govier // Wadsworth Publishing: 2009 (7 edition), 432 p.
4. **Johnson R.** Informal Logic: An Overview / Ralph Johnson, Anthony Blair // Informal Logic, vol. 20, №2, 2000, – P. 93-107.
5. **Johnson R.** Logical Self-Defense / Ralph Johnson, Anthony Blair // International Debate Education Association: 2006, – 313 p.
6. **Freeman J.** Acceptable Premises: An Epistemic Approach to an Informal Logic Problem / James Freeman // Cambridge University Press: 2005, 416 p.
7. **Finocchiaro M.** Arguments about Arguments: Systematic, Critical, and Historical Essays in Logical Theory / Maurice Finocchiaro // Cambridge University Press: 2005, 478 p.
8. **Nolt J.** Informal Logic: Possible Worlds and Imagination / John Nolt // McGraw-Hill Companies: 1984, 352 p.
9. **Perelman C.** The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation / Chaim Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca // University of Notre Dame Press: 1991 (new edition), 576 p.
10. **Pinto R.** Argument, Inference and Dialectic / Robert Pinto, Hans Hansen // Springer: Softcover 2010 (reprint of hardcover 1st 2001 edition), 162 p.
11. **Tindale C.** Rhetorical Argumentation: Principles of Theory and Practice / Christopher Tindale. // Sage Publications, Inc: 2004, 224 p.

УДК 165.6/8 “18” Кудрявцев-Платонов

І. П. Печеранський

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ГНОСЕОЛОГІЇ В.Д. КУДРЯВЦЕВА-ПЛАТОНОВА: ДОСВІД РЕКОНСТРУКЦІЇ

У статті здійснено історико-філософську реконструкцію основних положень гносеологічної концепції Віктора Дмитровича Кудрявцева-Платонова (1828-1891), найбільш відомого представника московського «крила» духовно-академічного теїзму XIX століття, серед яких автор виокремлює наступні: «теологічно-раціональні» передумови пізнання, проблему віри та розуму, місце та значення гносеології в системі філософського знання, види та рівні пізнання, його метафізичний аналіз та категоріальний апарат, проблему істини.

Ключові слова: православний теїзм, духовно-академічна філософія XIX століття, В.Д. Кудрявцев-Платонов, «трансцендентальний монізм», гносеологія, онтологія, метафізичний аналіз, віра, розум, ідея, істина.

В статье осуществлена историко-философская реконструкция основных положений гносеологической концепции Виктора Дмитриевича Кудрявцева-Платонова (1828-1891), как наиболее известного представителя московского «крыла» духовно-академического теизма XIX века, среди которых автор выделяет следующие: «теологически-рациональные» предпосылки познания, проблему веры и разума, место и значение гносеологии в системе философского знания, виды и уровни познания, его метафизический анализ и категориальный аппарат, проблему истины.

Ключевые слова: православный теизм, духовно-академическая философия XIX века, В.Д. Кудрявцев-Платонов, «трансцендентальный монизм», гносеология, онтология, метафизический анализ, вера, разум, идея, истина.

In article historical-philosophical reconstruction of basic provisions of the gnoseological

© І. П. Печеранський, 2012